

PRIJS PER JAARGANG :

Voor Nederland . . . 2.50 gulden
't Buitenland . 3.— gulden

Advertentiën: 10 cent per regel.

Dit blad verschijnt maandelijks onder redactie van de heeren A. J. A. FLAMENT, Rijksarchivaris, Dr P. DOPPLER, Hoofdcommies, en Jos. M. H. EVERSEN, Commies aan het Rijksarchief in Limburg.

De nadruk van artikels, buiten toestemming der schrijvers, is verboden.

Abonnementen, brieven en mededeelingen te bezorgen bij de uitgevers

BOOSTEN & STOLS,
St. Amorsplein 16, Maastricht.

Een onderzoek naar de rechten des Konings als hertog van Gelderland op Weert, Wessem, Thorn en Monnikenland in 1569.

Medegedeeld door Dr. J. S. van Veen.

In het voorjaar van 1569 ontving het Hof van Gelderland bevel van Alva om een onderzoek in te stellen, of het slot, de stad en de heerlijkheid Weert, voorts de stad Wessem, de voogdij van Thorn en het Monnikenland 1) leenen van Z. M. waren, alsook of genoemde plaatsen Geldersche bodem waren en of de Koning of diens voorgangers daar „gheene acten van jurisdictie, id sye by appel, ontfanck van beden ende schattingen etc. geëxerceert en hebben”.

Het Hof meende zich niet te moeten vergenoegen met het onderzoek in de archieven, zooals door Alva verzocht was, maar belastte den raadsheer Willem van Gendt bovendien met een onderzoek in loco.

Op 12. Mei kon deze reeds iets mededeelen. Hij deed dit vergezeld gaan van den volgenden brief, dien ik in zijn geheel mededeel, omdat hij ook eenige bijzonderheden aangaande den toestand in het Overkwartier bevat.

„Weerdige, erentvesten, hoochwyse ende hoochgeleerde heeren ende mitbroeders, U. W. ende L. missive, gedateert opten IIden Aprilis laestleden heb ik ontfanghen opten VIden dach Maii met zeeckere extracte

(1) Behalve Thorn hadden deze goederen den graaf van Horn toebehoord.

van de missive van Siin Excell., aen miin gen. heere de Stadtholder ende U. W. geschreven, daerinne be-waert, 'twelcke schryven ende beveel achtervolgende zeynde ick U. W. zeeckere bescheyt hierinne gelacht van Weerdt, Wessem, Torn ende Monnickelandt, soe-voel my moegelijk is geweest t'erlanghen, ommers noch ter tiit. Ende om meerdere bericht te hebben bin ick adresseert worden an eenen gencempt Jelis Schelardt, nu ter tiit siinde dickgreeff tot Worckum ende t'anderen tyden zeeckere offitiën bedient hebbende tot Weerdt ende Wessem, diewelcke van alles goedt bericht zall moeghen gheven de jurisdictie etc. der voers. plaetzen aengaende. Ende zoevoell belanght dese myne bescheyt, begheer, dat U. W. ende L. 'tzelve willen visiteren ende, in gevalle noodich, corrigeren, deminueren, adderen, geliick ende alzoe U. W. sullen bevinden sulx te behoren, ende, 'tzelve gedaen, dat U. W. dese bericht mitsampt 'tghene U. W. daertoe dienende bevonden sullen hebben, jointement te furnieren ende Siin Excell. overseynden.

Vorts alzoe ick belast wordde van Ziin Excell. om ytwes hier in Ruremunde met soldaeten aen to richten heb nyet kunnen vercrygen oft erlangen eenige knechten, dan op ghisteren ziin alhier XXV soldaeten des Coninx van miins heeren des Stadtholders regiment aengecommen, doch nyet versien wesende van eenich gelt. Ist derhalven miin schryven ende begheeren, dat U. W. believeen zall miin heer Stadtholder aen to seggen ende versuycken, dat Siin Gen. gelieve eenige beleenonge van penningen aen den voers. soldaeten te geschieden laeten, want ick die soldaten gebruycken

moet buyten ende binnen deser stadt, bisonder op de wegen, die hieromtrint zoë onveylich siin overmilt die Geusen ende andere schelmen, die allenthalven hierom zwevende ziin ende ryden achter landt in sulcke gestaltenisse, dat noch ick noch die rentmeister van dese quartiere gheene exploicten buiten der stadt derren of moeghen doen sonder te hebben assistentie van soldaeten; begherende, dat Ziin Gen. believen zall hierinne te laeten versien tot diinst ende vordel Con. Majesteyts, onser aldergenedichsten heeren. Ick en sall der soldaeten tot XXV toe nyet behooven: met XII oft XIII soude ick my moegen behelpen. Die anderen mochten op Venloe trecken, soe vern Siin Gen. sulcx goet docht te ziin. Hiermet U. W. endé L. Godt almachtich bevelende.

Ylent in Ruremunt opten XIIden dach Maii 1569, wachtende een toeverlatige antwoordt.

U. W. ende L. gans willige diener ende mitbroeder
Wilhelm van Gendt.

Aen de werdige, erentvesten etc. heeren die Raede Con. Maj., in den Vorstendomb Gelre ende graeffschap Zutphen verordent, miin gebiedende heeren ende mitbroeders, tot Arnhem.

Seeckere bericht van de jurisdictie ende qualiteyt mette dependentie van dyen van den huise ende stadt Weerdt, Wessem, die voochdye van Torn ende Monickelandt, geliek men 'tselve tot noch toe heeft moegen vernemen.

WEERDT.

Het huys oft slot tot Weerdt (daeronder de stadt Weert behoerende is) heeft (1) haer leen van den hertoughe van Gelre, als men verstaet (2).

Die van Weerdt appelleren opter stadt Wessem ende van Wessem op Aecken ende van daer op Spier. Alsoedanighe appellatie is geschiet in de voerlede jaer 68.

Weerdt zoude Riicx gront siin, contribuerende totte steur des Turx, daarvan de creescheer (3) aff is die bisschop van Munster, als men verstaet.

Die graeve van Horn ontfanckt daegelicxe broecken ende andere amenden ter cause van eenighe mesusen ende dootslaegen aldaer gebuert ende plach oock schat-

(1) = verheft.

(2) Zie Register op de leenaktenboeken van Gelre en Zutphen, afd. Leenen buiten Gelderland, blz. 81.

(3) d. i. kreisheer.

tinge ende andere beeden van dye van Weerdt t'ontfanghen.

Item alsoe wylen graeff Jan van Horn, getrouet hebbende Anna van Egmont, vergunt ende achtergelaeten heeft by maniere van houlicxvoerwaarden ende testamente (1) aen wylen Philips van Mommerancy, graeve toe Horn geweest, het huys ende stadt Weerdt ende Wessem, voerbehouden de voers. Anna heur douairie heur leven lanck, mette jurisdictie van dien.

Onder Weerdt is ressorterende een dorp, Nederweerd genompt, hebbende 6 off 7 capellen.

De graeve van Horn useert den tytel van erffheer van Weerdt te ziin.

WESSEM.

Dese stadt Wissem is met gheene vesten off muiren becingelt, ziinde gecommen by permutatie van den bisschop van Coelen aen den graeffschap van Horn (2).

Die van Wessem haelen heur apellatie tot Aecken ende van daer vortz op Spier.

Die van Wessem ontfangen 't meesten deel heur leenen aen de grave van Horn.

Ende dat Wessem soude onder 't Riick gehooren den gront aengaende, doch op- ende affgaet in die contributie ende beeden metten graeffschap van Hoorn aen den graeve van Horn.

Wessem is de hoofstadt van den dorpen, in den lande van Horn geleghen.

Het schiint, dat die heerlicheyt van Wessem met haeren toebehoeren leenruyrich is aen den hertoughe van Gelre (3), sulcx blickende by zekere constitutie van procuratie, hierby gevuicht, in data den XX. Januarii, anuo XLI.

MAMBOURYE DE THOORN.

De mambourye off voochdie van Thorn is een eyge ende hoge herlicheyt, toecommende de vrou van Thorn, abdisse van den stichse clooster aldaer. Ende soe wanneer zy investituram van der abdye ontfanckt, zoe ontfanckt zy insgelicx de heerlicheyt van Thorn, niet leenruyrich ziinde. Die graeve van Horn is een voocht oft advocatus van Torn ende dorpen, daeronder gehoorende, ende wordt dieselve voochdie oft advocatie te leen verheeft aen Con. Maj. als hertouch van den lande van Gelre (4), diewelcke hertouch een overvoocht

(1) in 1541.

(2) Dit is niet geheel juist: in 1219 had de abdy van St. Pantaleon te Keulen met toestemming van den aartsbisschop Wessem aan Willem III van Horn afgestaan. Zie Publ. XXXV, blz. 562.

(3) Zie Register op de leenaktenboeken, blz. 82.

(4) Ald. blz. 83.

oft supremus advocatus van den lande van Torn is in sulcker vuege, dat, in gevalle justitie deneggeert off retardeert worde by de vrou van Torn, soe wordt alsdan de voocht imploreert om justitie t'administreren laeten, ende by gebreecke ende faulte van den voocht, soe wordt die hertouge van Gelre als overvoocht van Toorn imploreert om assistentie te doen. Ende staet te noteren, dat in de jaere 1523, oock daervoer ende nae, questiën gereesen siin geweest tuschen zekere borgeren van Ruremunde ende officieren van wylen graeff Jacob van Hoorn ter cause van onbehoorlicke executie ende gronde van erve, daerdeur dat zekere doleanciën aen wylen hertouge Kaerl van Gelre gemonstreert ziiin geweest, diewelcke alsdoen diversche beveelschriefften gedirigeert gehadt heeft aen wylen graeff Jacob van Horn (als ziinde een vasall van den hertouge van Gelre ter cause van de voers. voochdie van Torn), den voers. Jacob verbiedende vorder te procederen ter tiit toe datte kennisse van de litigeuse zaacken by den voers. hertouge oft die van syne Raede zoude genoemen ziiin geweest, 'twelck oock de voers. graeff heeft achtervolcht gehadt.

D'ondersaeten van Torn appellieren op Echt in den lande van Montfort ende die schepenen aldaer provocieren vorts op Ruremunde.

De heerlicheyt off voochdye van Torn is onder 't Riick ende contribuerende totte steur des Turcx.

De voocht van Torn heeft 't derdendeel van de broecken ende amenden, aldaer vallende, noch zekere quantiteyt van cappoenen (1).

Onder Torn resorteren dese dorpen, als Stamproeij, Bax (2), Gratum, Eysden ende Neerweten (3).

MONICKELANT.

Monickelandt leet tuschen Lovesteyn ende de stadt Worckum onder het landt van Altena, groot ziinde omtrint seven oft achthondert boondere lantz, ende is vercocht geweest by de grave van Horn (des XV oft XVI jaeren geleden) aen eene genoempt Wylich (4), erffhaeffmeyster des hertouge van Guilick, voer de somme van tachtentich duisent guldens eens.

Men seyt, dattet toe leen ontfanghen wordt aen den hertoughe van Guylick ende dattet Hollantsche gront zoude ziiin.

Dit voers. bescheyt heb ick onderschreven

(1) Men zie over Thorn Publications XXXV, blz. 499 vgg., en de daar aangehaalde litteratuur.

(2) Baexem.

(3) Deze opgave is niet geheel juist. Voor Eysden en Neerweten leze men Ell en Ittervoort.

(4) Diederick van Wylick, he-r van Dursfort enz., kocht het in 1558 van den graaf van Horn.

met alle diligentie ende op 't secreets verstaen ende alsoe opgeteyckent ende anders niet meer, emmers noch ter tiit, bevonden, doch alle diligentie noch doen sall om naerder informatie te neemen ende alsdan terstont Siin Excell. adverteren.

Datum upten XIII. dach Maii 1569 binnen Ruremunde.

Wilhem van Ghendt,
commissaris tot Ruremunde.

Hierop ontving hij van het Hof dit antwoord:

Waelgelerte, erbair, frome, wyse ind voirsinige her und mitbroeder, Ontfangen hebbende op eherghisteren Uwer L. schryven, gedateert opten XIIIden deses maents mit ingelachte schriefft und bericht van die jurisdictie ende qualiteyt van den huysse ende stadt Weerd, Wessem ende die voichdye van Torn ende Monickelant etc., und 'tselfe mitten edelen und waelgeboren heren graven to Megen etc., deser landen stadtholder ende capiteyn-generael, hebbende doen communiceren sollen wy U. L. ter gueder meynongh nyet verhalten, dat wy in den vurs. berichte sus nyet sonderlinx en bevinden, dat een furst tho Gelre eenige jurisdictie geëxerceert hebbe in der vurs. stadt Weerd, Wissem, voichdye van Torn ende Monickelandt (om 'twellick to weten des durchluchtigen und hoichgeboren fursten und heeren hertogen tho Alva etc., lieutenants, gouverneurs und capiteyns-generaels, intentie principalick streckt), dan alleenlick in der voighdyen van Thoren, als id extract, uuyt den vurs. uwen berichte getogen ende hierinne ligghende, in den artikel, beghinnende: Ende staet to noteren, dat in den jaere 1523 etc., mitbrenghet. Ende soe nu, wanneer id inhalt desselfs artikels mit gueden schyne ende bescheyde daergedaen waere, sullicx tot Syner F. G. meyninge dienen soude, so hebben wy U. L. — aleher aen Siin F. G. te schryven — dese wael toeschicken willen mit — van Con. Maj., onses allergenedichsten heren, wegen — guetlicken gesynnen, dat U. L. op 't allerspoedelicxst van alle sullicke schiin, bescheidt ende bewiis autentick, daertoe dientlick, to bekhommen uuyt sye ende 'tselfe, indyen doentlick, erlange ende ons toeschicke om, sullicx hebbende, Siin F. G. daermit to beseynnden ende in allen gefalle dat U. L. ons op 'tforderlicxst overschryve, off U. L. wat erlanght sal hebben off nyet, off dat U. L. nyet en wetet te bekhomen, om ons dan wyders daernaer moegen weten to richten.

Ende anderdeyls belangende 'tghoene U. L. by derselver missive schriefft van den soldaten aldaer, dunckt Siin Gen. nyet geraden hoichgedachten heren hertou-

ge daeraff noch ter tiit to schryven, dan sal binnen eenen dach zoeven off acht u darvan die meynongh weten laten. U. L. hiermit den almachtigen Heren bevelend.

Geschreven tot Arnhem den XXsten Maii XV° LXIX.

Die Raeden, Uwer L. mitbroeders.

Het antwoord op dit schrijven luidt als volgt:

Weerdighe, erentvesten, hoochwyse, hoochgeleerde heeren ende mitbroeders, U. W. ende L. missive van data den XXsten dach deses lopenden maents Maii heb ick opten XXIIsten des vurs. maentz ontfanghen, diewelcke achtervolgende zeynde ick U. W. het schryftelick bericht gecopieert van de jurisdictie, gerechticheyt mette dependentie van dien van den huysse ende stadt Werdt, Wessem, voochdie van Toorn ende Monnyckelandt, wes ick tot noch ter tiit mit diligentie heb moeghen erlanghen, hierinne bewaert, ten eynde dat 'tzelve bescheit by U. W. ende L. gevisiteert ende gecorrigeert (soevoel diintlick) mitsampt U. W. bericht gefurniert aen Siin Excellentie overgesonden mach worden op 't spoedelicxst.

Ende alzoec ick aen U. W. ende L. by miin laeste schryven vrundtlyck versocht heb gehadt om etlicke soldaten durch den edelen ende waelgeboren heeren graeve tho Megem etc. te moegen becommen, is alnoch miin schryven ende begheren, dat U. W. ende L. die zaecke in frischer gedencken willen halden, want ick my allenthalven niet en betrouwe op die dienaers van deeser stadt om ytwees met heur aen to richten ende oeck wenich vertroostinge erlange van den scholtent alhier, benefens dien dat U. W. ende L. op 't gevuichelicxst Siin Gen. willen aenseggen, dat in deesen oorden opte platte lande groote straetschenderye gebeurt tot achterdeel van den goeden by zeeckere Geusen ende andere schelmen, daerdoor dat die straeten zeer onveylich worden; dat Siin Gen. believen sal daerinne genaedelick to versien laten, want meer dan tiit is. Hiermit U. W. ende L. Godt almachtich bevelende, diewelcke U. W. ende L. moet langhe (bid ick) in voerspoot ende gelucksalige regiment gefristen ende bewaeren.

Datum ylent by Ruremunde opten XXIIIsten dach Maii 1569.

U. W. ende L. ganss willige dienaer ende mitbroeder
Wilhelm van Gendt.

Aen den erentvesten etc. heeren Con. Maj.
Raeden, in 't vorstendomb Ghelre ende

graeffschap Zutphen verordent, miin gebiedende heeren, tot Arnhem.

A.

Copia copie.

Compareerde voer my commissaris op huden den XXIIsten dach Maii heer Anthoenis van Peelt, priester, woenende tot Nederwerdt, seyt ende verclaert dickwiels gehoort te hebben van voell experte luyden, dat de dominie van de stadt Werdt ende Nederwerdt te leen verheeft wort tot Zutphen, als van den grave tot Zutphen, ende dat die graef of grafinne tot Horn is heer oft vrou van Weerdt ende Nederwerdt voers. ende aldaer gebot ende verbot hebbende, mitsgaders oock schattonge ende andere exactie ontfangen hebbende.

Item verclaert hy comparant waer te siin ende seeckerlick weetende, dat die heer van Weerdt redimeert ende ontfanckt de hooghe jurisdictie van den sweerde met zekere golden realen (sonder te weten die quanteyt van dyen) van den heeren van St. Servaes kerck binnen Maestricht, diewelcke heeren eertiits grontheeren van Werdt ende Nederwerdt geweest ziin, ende dat dieselve heeren noch ter tiit die geheele thinden ende heur chynsen ontfanghen van Werdt ende d'omligghende erven, diewelcke thienden voers. die heer van Werdt jaerlicx in pacht oft huire heeft voer een zeeker penninck jaerlicx van die voers. heeren van St. Servaes.

Seggende oeck, dat Werdt ende Nederwerdt gheven contributie totte steur des Turcx ter cause (als hy comparant vermeint) van verheffenisse des leens tot Zutphen; oeck verciaerende, dat die van Werdt appelleren op Wessem ende van Wessem op Aecken.

Item dat by testamenten van wylen graeff Jan van Horn gemaect is, dat Anna van Egmont (noch in de leven ziinde) zoude in tuchte hebben Weerdt ende Nederwerdt voers. mette graeffschap van Horn ende aldaer jurisdictie exercieren moeghen heur leven lanck, sonder meer dienaengaende te weten.

Onder stont aldus: Heer Anthonis van Peelt.

Onder stont geschreven: Gecollationneert mitte originaell verclaringe ende daermit accorderende.

Ende onderteeckent: Sic est. G. Ghendt.

(Wordt vervolgd).

namentlyck dije helft van eenen sijnen groeten huijse geleghen bennen deser stadt Maestricht voerscreven opten Houtmerckt, reygenoët naer Ste Mathys kercke Peter Daelen, naer de stadt warts Steven van Naemen t'selve ingeval van gebreke ter parater executien submitterende sonder arch oft list, welck halff huys veel weerdiger is ende meer als bastant totte concurrentie der voerscreven sommen. Actum Maestricht 25 September 1631.

Deze borg- en pandstelling staat ingeboek in het extraordinaris rolregister van het Brabantsch hoogge-recht loopende over de jaren 1631 Januari 2 — 1633 Januari 1, achter de rol van 3 Juni 1632.

Een onderzoek naar de rechten des Konings als hertog van Gelderland op Weert, Wessem, Thorn en Monnikenland in 1569.

Medegedeeld door Dr. J. S. van Veen.

(VERVOLG).

B.

Opten VIIIten dach Maii 1569.

Comparerende Godefridus Oldenhoven, canonyck tot Torn, seyt, dat die van Weerdt appellieren op Wessem ende van daer op Aecken ende van Aecken op Spier, als noch sulcx geschiet ziinde in den jaer 68 voorleeden, sonder meer dienaengaende te weeten; voerts verclaerende, dat Wessem soude by permutatie van den bysschop van Coelen gecommen siin geweest aen de graeffschap van Horn;

Item dat Wessem op- ende affgaet in de contributie oft schattinge mette graeffschap van Hoorn;

Item dat, alzoë graeff Jan van Horn, geweest ziinde domproost tot Luydick, getrouwt heeft gehadt Anna van Egmont, soe siin Weerdt ende Wessem by testamente ende houlicxvoerwaarden gecommen ende gemaect aen wylen Philips van Mommerancy, gewesene graeff van Hoorn, voerbehouden de voors. Anna heur douairie van dominie ende jurisdictie van Weerdt, Wessem ende lande van Horn.

Aengaende de mambourie Toorn seyt die voors. comparant, dat Toorn is een souverain heerlickheyte, toecomende de vrow van Torn, abdisse van den stichse clooster aldaer, daeraff, als van Torn ende d'omliggende dorpen, dat voocht oft advocatus is geweest die graeff van Hoorn. Ende soe wanneer d'abdisse voors. investituram van d'abdye ontfanckt, soe neemt sy oek mitsgaeders aen die heerlickheyte van Torn, nyet leenruech siinde, ende wordt dieselve voochdie te leen

verheft aen Con. Maj. als hertoughe van Gelre, diewelcke hertouch een overvoocht is oft supremus advocatus van den voors. lande van Thoorn in sulcker voege, dat, in gevalle justitie denegeert oft retardeert wordt by de vrow van Toorn, soe wordt alsdan die vooght imploreert om justitie te laeten administreren, ende by gebreck ende faulte van den vooght, soe wort alsdan die hertoughe van Gelre als overvoocht van Torn imploriert om assistentie te doen ende justitie laeten geschieden.

Item aengaende Monnikenland, 'tzelve is gelegen tusschen Lovestein ende Worckum onder het landt van Altena, groot siinde ongeveerlicke soeven- off achthondert morgen lants, ende is vercocht (des geleden XVI oft XVII jaeren) aen N. Wylich, erffhaeffmeister des hertoughe van Gulyck, voer omtrint tachtentichduysent gulden. Men vermeint, dattet Hollantsche grondt is ende te leen gehoerende aen den vors. (hertoughe) van Gulyck; verclaerende niet meer dienaende te weeten.

Sic est. G. Ghendt, commissaris.

C.

Copia copie.

Opten XXVIIIsten dach Martii 1569.

Comparierende voer my commissaris Jan van Loessen, als tollener geweest van den lande van Hoorn, seyt ende verclaert, dat die borgers van Weerdt appellieren op Wessem ende van daer op Aecken ende van Aecken op Spier; vermeynende, datte Ricx zoude ziin, niet weetende waer zy hoer (1) ontfangen. Onder Werdt gehoort Nederwerdt (siinde een bisonder banck, appellerende op Wessem) ende noch V off VI capellen, gaende tot Werdt te kercken, als Leyveroy, Ell, Swartbroeck (2), sonder d'ander te kennen.

Aengaende Wessem seyt hy comparant, dattet selve is geweest een stadt sonder muiren te hebben ende dat d'ondersaeten van Wessem appellieren op Aecken; verclarende, dat die van Wessem heur leen ontfangen van den heer van Hoorn; vermeynende, dattet onder 't Riick gehoort, sonder meer te weten.

Belangende de mambourie van Toorn seyt nae siin beste wetenschap, dat die sticht van Torn toecompt de vrow van Torn, daeraff die graeff van Horn heeft een erffvoochschap, ende dat d'ondersaten aldaer heur appellatie halen op Echt in den lande van Montfort, ende van daer appellieren die schepenen van Echt (wanneer zy des niet wiis en ziin) opter stadt Ruremunde als heur hooftgericht; niet wetende wat gront dattet is off waer sy van Torn haer leen ontfangen; ende dat onder Thoorn gehooren deese dorpen, als namentlyck Stamp-roey, Bacx, hebbende een banck tot Torn, daer II schepenen van Stamproey ende II schepenen van Bacx ende III schepenen van Thoorn commen, welcke VI schepenen binnen Toorn die banck spannen; daerby

(1) Hier is een woord vergeten, waarschijnlijk: leen.

(2) Ell ligt in de gemeente Hunsel, Swartbroek in de gemeente Weert. Leyveroy heb ik niet kunnen ontdekken.

yuegende, dat die van Horn appellieren op Hasselt ende van daer op Curynghe ende oeck haer leen ontfangen op Curinghe als heer van Loon, ziinde de bisschop van Luydick; hiermit siin wetenschap sluytende.

Orkondt siins comparants handt hieronder geset.

Onder stondt aldus: Ich Jan van Loesen.

Gerit Strick alias opgen Wyer comparerende verclaert onder anderen geliick Jan van Loessen gedeponeert heeft van Weerdt ende Wessem, daerby vuegende, dat die (van) Wessem ende Weerdt plachten den heere van Hoorn schattonge te gheven, ende van eenige misdaeden oft doetslaegen, gecommiteert aldaer, siin broecken ende peenen aen den heere van Hoorn ende die vrou van Horn Anna van Egmont betaelt geweest. *Et nescit scribere.*

Opten Vltten dach Maii, anno 1569.

Heer Bado Badens oft van den Graeve, pastoor in de Cathedralkerck binnen Ruremunde, alt omtrint LXXXVI jaeren, comparierende seyt ende verclaert waer te ziiin, dat in de jaere 1523, oeck daervoer ende nae zEEKERE questiën geresen ziiin tusschen den borgeren van der stadt Ruremunde ende zEEKER officieren van den graeff van Horn Jacob, daerdeur dat zEEKERE doleantiën by requeste siin verthoont geweest aen wylen hertouch Caerll van Gelre, diewelcke hertouch alsdoen diversche bevelschryften, verbot ende gebot gederigeert heeft gehadt aen wylen graeff Jacob van Hoorn doer heer Bado voers., comparant, alsdoen commissaris, met brieven van credentie gechargeert by den voers. hertoughe aen graeff Jacob voers., als wesende een vasal van den hertoughe van Gelre (ter cause van den voers. voochschap van Toorn), ten eynde dat die voers. graeff Jacob soude supersederen van vordere executie ter tiit toe dat by den voers. hertoughe van Gelre off die van zynen Raede soude kennisse van der questieuse saecken genoemen siin geweest, 'twelck oeck die voers. heer Jacob alsdoen (als vasal ter voers. contemplatie) achtervolcht heeft gehadt; seggende oeck hy comparant voers., dat hy dickwils met brieven van credentie van den vorst van Gelre is geseynt geweest aen den voers. heer Jacop van andere zaecken, sonder meer.

Des t'oirkonde heeft die voers. comparant dit tot minre versuecke onderteickent. Onder stondt aldus: Bado de Gravia, pastor et canonicus, fateor sic propria manu.

Comparierende voer my commissaris opten VIIIten dach Maii Jelis van Zutphen alias ingen Haen seyt waer te siin, dat hy comparant verstaen ende gehoort van een leenman, wonende by Werdt, dattet huys ende stadt Weerdt mitte omliggende leengoederen worden te leen ontfanghen ende verheft toe Arnhem off Zutphen als van den hertoughe van Gelre, maar aengaende d'appellatie des (sic) ondersaten, dieselve geschiet op Wessem ende van Wessem op Aecken.

Die van Wessem gheven schattonghe aen den graeff

van Horn als heer van Werdt, ende datte grondt vry is, doch gheven d'ondersaten contributie totte steur des Turcx, des versocht siinde van den bysschop van Munster, diewelcke creysheer van Wessem is, sonder meer.

Orconde siin handteycken hieronder geset. Ende was geteykent (1).

Onder stondt geschreven: Gecopieert by de originale depositie ende verclaringhe ende accordeert by my, ende onderteickent: G. Ghendt, commissaris.

D.

Copie.

Wyr richter und scepenen to Echt, in 't hertouchdom van Gelre, in den lande van Montfort gelegen, doen te weten allen und yegelyken, tugen und bekennen oevermitz deser aepener certificatie, wie ons kondich und wael bewoest is, dat die meyer (2), scholtiss und schepenen der dinckbanck und gerichtz van Thoeren, daeronder die dorpen ende kirspelen Stamproede und Baexen als eyn banck onderworpen und gehoerich, over minschenmemoriën und altiet mit oeren processen und appellationen, es sy van erffgronden, die vur schepenen aldaer sorteren, vort van schaeden und schult, ouch van criminele und civile saecken, alhir tot Echt als oere wittelick heuftgericht gekomen und overbracht hebben und noch doen, wie sulcx waer is, want sy van Thoren nu in 't leeste van den jaer XV^c LXVIII, den Xden und XIden dach des maentz Decembris vergangen, mit zeiss processen in appellationsaecken alhir tot Echt gewiest und overbracht (3); voirt daerop gewesen, uuytgesneden (4) ein process, dat wir schepenen vurg. selfs to Ruremunde in ons wetelick hoeftgericht beroupen hebben.

Daerbeneven so is noch ein dorp und kirspel, Gratium genoempt, in 't landt van Thoren gelegen, dat eyne besonder denckbanck es, diewelcken oere appellen ierst (tot) Thoren ind vort van Thoren tot Echt overbrengen, und ouch dat die heerlickeit des dorps und kirspels van Eysden (5) irst tot Thoeren in appellationsaecken to heuffde und vort van daer tot Echt komen, wie ouch Nederoteren, der vrouwen van Thoren als gronther thoegehoerich, tot Thoeren te heuffde mit oeren appellen gecomen und soe vort van Thoren tot Echt als oere wetlick heuftgericht gekhomen, uithgescheiden dat die van Nederoteren nu in etlicken koirten vergangen jaeren

(1) Hier staat een merk.

(2) Zie over dezen persoon *Publications* XXXV, blz. 500.

(3) Zie hierover *Publications* XXXV, blz. 507.

(4) uitgezonderd. Ik ben bijna geneigd hier aan eenc vergissing van den afschrijver te denken, daar uuytsnyden, voor zoover mij bekend is, nooit in deze beteekenis voorkomt, maar wel uuytsciden.

(5) Welk Eysden hier bedoeld wordt, kan ik niet nagaan. In het artikel Eysden (*Publications* XXXV, blz. 114) staat hiervan niets vermeld. Kan misschien bedoeld zijn het dorp Eysden, in Belgisch Limburg, aan de Maas drie uren ten noorden van Maastricht?

gheine processen off appellationen tot Thoren gebracht, sonder argelist.

Des in orkunde der waerheit soe hebben wir richter und schepenen vurg. onssen secreet segell hironder op spatium deser certificatiën gedruckt.

Gegeven in den jaere XV^c LXIX, den Vten dach des maentz Aprilis.

(Wordt vervolgd).

de de Broederschap van de officien genoemd, ende alsoo de broederschap het eerste is geweest in't confereren, soo sal mijn Heer naer doot van desen Vicaris de colatie hebben, ende dan weder de Broederschap en soo voorts.

Een onderzoek naar de rechten des Konings als hertog van Gelderland op Weert, Wessem, Thorn en Monnikenland in 1569.

Medegedeeld door Dr. J. S. van Veen.

(VERVOLG.)

E.

Opten twist ende geschill, wesende tusschen den grave van Horne ter eender zyde ende der vrouwen van Thorn ter andere zyden ter cause van zaicken, by den voirs. grave gedaen (in) achterdeele van de voirn. vrouwen ende van hoeren ouden rechten, vryheyden ende possessie, alzoë zy zeyde ende mainteneerde, compareerden de voirs. parthien voir heeren Bernardt van Polhain, Johan van Eynaten, proest van Maestricht, de heere van Lichtesteyn ende heere Joris Rataler, ridders, camerlingen ende alle raeden ende gecommiteerden in dit stucke by mynen harden, geduchten heere, miin heer den eertzhertoge van Oisterrycke, hertoge van Bourgondien ende van Gelre etc.

Heeft den voirs. grave van Hoirne in der tegenwoirdicheit van den voirs. gecommiteerden geseyt ende gelooft, dat hy die gevanghen, die hy heeft, ondersaten der vrouwen van Thoern vurs., ontslaen sall van der gevangeniss buyten hoeren scaden ende sal hoeren genoemen goederen hemlyuden doen restitueren ende sal hem voortaan verdraigen (1) der voirs. vrouwen eenighe nyeuwicheyde te doene noch te laeten geschien boven hairen possessien, vryheyden ende ouden rechten, maer zall alle saecken die voirs. vrouwe ende hoeren luyden ende ondersaten laten rechten tot haren bancken ende officieren.

Actum tot Ruremunde den XIIIten dach van Decembris in 't jaer duysent CCCC vive ende tachtentich.

Also onderteyckent : Le Flamengh.

By den Eertshertoge., hertoge van Bourgondien, van Brabant, van Luxemborch ende van Gelre, greve van Vlaenderen, van Artois, van Bourgondien, van Henegouwen, van Holland, van Zeelandt, van Namen ende van Zutphen.

Onsen lieven ende getrouwen neve ende stadhouder generaell van onsen hertochdom van Gelre ende graeff-

(1) onthouden.

schappe van Zutphen, Adolff grave van Nassouw, den drossart des lants van Montfort, Schoutet, burgermeistren ende schepenen van onser stadt van Ruremunde ende allen anderen onsen rechteren, amptluyden ende ondersaeten, geseten in 't quartier van Ruremunde voors., Saluyt.

Alsoe onse welgeminde, die vrouwe, jonckfrouwen des cloosters ende godshuys van Thoern, ons tegenwoirdelick als hoeren oppervoecht ende beschermer ter cause van onsen hertochdomme van Gelre voors. aengeropen hebben om die bewaernisse ende beschermenisse van hoiren voirs. clooster ende den huysen, heerlickheyden, gueden ende ondersaeten, daertoe behoirende, tegens die hem overlast souden willen doen aen hoere lyven ende gueden ende oick aen hoeren possessien, Doen te weten, dat wy, die zaecken voirs. overgemerckt hebbende, die voirs. vrouwe ende jonkfrouwen van Thoern ende haer goeden mitgaeders hueren dieneren, ondersaeten ende huysgesinne ende oick alle haer huysen, renten ende pachtenaren genoemen ende gestelt in onser sunderlinge protectie ende beschermenisse. Soe bevelen wy u ende elcken van u, dat, indyen eenige persoenen quamen, ende sunderlinge onse getrouwe neve, die grave van Hoirne, die hunluyden overlast doen wolden boven recht off aen oere goeden, dieneren ende ondersaeten, dat ghy voorgen. vrouwen ende haeren dieneren, pachtters ende ondersaeten gheeft ende doet alle hulpe ende bystandicheyt, het zy met gewalt off anderssins, in sulcker wyse, dat zy behalden hoere voirs. possession ende vryheyden ; ons voorts adverterende van den overlasten voors., om zelve daerinne te versiene, alsoo 't behoiren sall. Van des te doene gheven wy u volcomen macht ende bevel by desen.

Gegeven in onser stadt van Ruremunde onder onsen naeme ende secreet, hierop gedruickt, in absentie van onsser siegel, opten XVI. dach van Decembre in 't jaer ons Heeren duysent CCCC viiff ende tachtentich.

Also onderteykent : Maximilian.

Daernae noch onderschreven van eender ander handt : By miin heeren den Eertzhertoge, ende onderteyckent : A. le Flamengh. Besiegelt met eenen signet.

Onder stondt geschreven : Dese twee hiervoiren geschreven copiën ziin gecollationeert mit oiren originalen, die eerste (alst scheen) signo minore et (sic) die tweede maiore, van le Flamengh onderteyckent, ende die tweede met een opgedruckte secret zegel des Eertzhertogen bevestiget. Ende accorderen mitten selven. By my onderteyckent : T. Roos (1).

F.

Extract uuyt sekere leenregister, wesende het derde

(1) De stukken sub E zijn blijkens eene aantekening gelicht uit den bundel, maar komen voor in een afschrift van alle deze stukken in het register Landzaaken E, fol. 506 vg.

leenboek hertoch Caerls van Egmond, dairinne oock diversche parthyen pleydoyen, affgescheyden offte recessen geschreven staen.

Item op Goensdach post Johannis Nativitatis zijn erschienen voir Reden miins gen. heeren die gedeputeerden van die decanis, jonffren ind gemeyn capittel der kercken van Thoren, thoe weten die amptman van Maeslant (1) van wegen des greven van Hoirn inde heeren Jacob Kaelen, capellain, van wegen der kercken vurg. aengaende Sieger van Kessel, diewelcke gevangen was etc., uuytwysinge der brieff ende supplicatiën, daervan wesende, allet tegens oir wederpartye, als die vrouwe van Thoren. Ind by deser supplicatie is een instrument, oick dese saicke aentreffende, mit etzlicke schriften van den rechten thot Thoren etc.

Ten slotte heeft het Hof op 6. Juni van de verschillende bevindingen op de volgende wijze aan Alva kennis gegeven :

Durchluchtiger, hoichgeborner furst, genedichste her, Wy gebieden ons op 't alleroidtmoedichste, onderdanichst in die guede gracie van U. F. G.

Genedichste her, Ontfangen hebbende Uwer F. G. missive, derwellicke copie hierinne besloten wedergaet, by wellicke ons bevolen wordt te dursien die bryeven, chartren ende munimenten om te weten, off die slott, stadt ende heerlickheyd van Weerdt mit oeren toebehoeren, oick die stadt van Wessum, die voighdye van Thorn ende het Monickenlandt leen siin onses allergenedichsten heren des Konincks als hertoigen van Gelre ende mede off se Geldersche grondt siin etc. ende off Siin Majesteyt of derselver vorsaelen aldaer gheene acten van jurisdictie, id sye by appel, ontfanck van beden ende schattingen etc. geëxerceert en hebben etc., en kunnen wy U. F. G. to onderdanichster meynongh nyet verhalten, dat wy allen vliet aengekeert hebben om sullicx to vernemen, als oick Mr. Willem van Gendt, onse mederaedt, om sich oick in den quartiere van Ruremunde daerop te informeren, by U. F. G. gecommitteert ziinde, ons voireerst dyenthalven geschreven heeft gehadt 't ghoene wes U. F. G. uyt synen schryven ende gebedsongerden genedelyck sal believen te verstaen ; ende dat (soe wy, daermit nyet gesedicht siinde, wederomme aen hem geschreven) hy ons nochmaels mit andtwordde bejegt heeft, als blyckt uuyt syne schryven ende bygefuechte stucken, hierby liggende.

Wy hebben oick doen visiteren seker proces, soe hierbevoren voir ons gehangen heeft tusschen die abdisse van Thoren, aenleggersse, ter eenre ende den grave van Hoirne (2) als gewesene voight der abdyen ende landts van Thoeren, verwerder; ter ander zyden, daerinne tot voidel desselfs graven gepronunciert is geweest, dan men en heeft daerinne nyet sonderlings to propoeste

dienende gevonden dan twee copien, hierby gaende (1).

Als oock wy hebben doen soecken in der greffie der Leenkameren alhier, maer en is oick daer nyet bevonden dan 'tghoene hierby leyt.

Ende wy hebben oick in der registerkamer alhier doen soecken, maer anders nyet krygen kunnen dan — soeveel het Monickenlandt betreft, 'twelck by den vurs. grave van Hoirne den erffhoiffmeister des furstendoms Cleeff verkofft is — dat idselve Monickenlandt mitt desen furstendomme gecontribueert heeft, blyckende by extracte, hierby gaende, ende wordet oick 'tselve by ons Geldersche grondt to wesen geacht (2).

Und dit ist al, genedichster her, dat wy van den vurs. slote, steden, heerlickheyden, voighdye ende landen hebben weten te bekhommen, dan indyen id register der recessen deser landen voirhanden waere, 'twellick — als wy to meher maelen gehoirt hebben — by eenen Steven Brandt verbracht ende — als ons oick menichmael voirgekomen — in den Gulickschen kriich voir Sittart denselven Steven Brandt —soe hy zedert, als wy verstaen, bekent heeft — affgenomen is, soll dairinne, onses erachtens, wael meer bescheits dairaff bevonden worden.

Ende soe wy, als yetz gesacht is, alhier nyet anders krygen en kunnen, soude ons doch (onder correctie) duncken, dat U. F. G. to Vilvoirden ende to Bruessel in de Cameren van den Charteren et specifice in der Gelderscher limieten mochte soecken laeten, alwaer moegelyck wael meher bescheits bevonden soude worden.

Wy sollen Uwe F. G. op bovengerurten bevehele wael eher geantwordet hebben, dan doe wy vast weynich by der handt blyven, die eene hier, d'ander daer in commissie treckende, oick soe hier gheen cantzler en is (3), die die saecken in affwesen des meesten deels onser stetz dirigeren kan, ende oick id bescheidt in verscheiden plaetzen to soecken is geweest, hebben wy dit onse schryven nyet eher bybrengen kunnen ; bidende op 't oidtmoedichst, dat U. F. G. 'tselve ons nyet in ongenade believe aff to nemen.

Durchluchtiger, hoichgeborner furst, genedichster her, wy bidden Godt almechtich Uwer F. G. in hoogen, voirspeedigen regiment lange ende gezondt levende to bewaren.

Geschreven tot Arnhem den zesten dach Junii XV^cLXIX.

Uwer F. G. onderdanichste ende oidtmoedichste dieners

Die Raeden etc. (4).

Ofschoon dit eigenlijk niet meer tot het onderzoek

(1) Het bedoelde vonnis is van 1. April 1563. P. Nijhoff, Registers op het archief van het Hof van Gelderland, biz. 5, deelt den inhoud van het vonnis (Civ. Sent. I) aldus mede : „Verschil over de hooge en lage jurisdictie binnen het gebied van Thoren, dat, volgens klageres, der tijdelijke abdis alleen toekwam en nimmer den graaf van Hoorn als voogd of advokaat. Het Hof verklaart de abdis niet ontvankelijk”.

(2) Dit uittreksel heb ik, als van geen belang, achterwege gelaten.

(3) De kanselier Adriaen Nicolai was overleden.

(4) Alle stukken bevinden zich in het archief van het Hof van Gelderland.

(1) Hiermede wordt bedoeld het graafschap Horn. Pompen haalt in zijn „Jacob de eerste, graaf van Horne” (Publications XL, blz. 141) eenen brief van 1479 aan, waarin sprake is van „schout en schepenen van het graafschap Horne » ain der Maissons, geheiten Maisland.”

(2) Jacob II, graaf van Horn.

behoort, wil ik hier nog mededeelen, dat bovenstaande brief aan Alva aanleiding heeft gegeven om bij schrijven van 25. Juni (Brieven uit en aan het Hof N° 2246) den Stadhouder en het Hof te gelasten iemand te committeeren om Weert, Wessem en het Monnikenland voor den Koning in bezit te nemen, evenwel zonder prejuditie voor de rechten der moeder en der weduwe van den graaf van Horn. In zijn antwoord van 9. Juli (ald. N° 2254/53) meenden Stadhouder en Raden hem er op te moeten wijzen, dat Weert en Wessem te allen tijde leden van het Rijk waren geweest en dat de eenige band tusschen hen en Z. M. de leenroerigheid was; voorts dat het Monnikenland reeds in 1558 (dus lang vóór de troebelen) verkocht was aan Diederick van Wylick. Voor het geval, dat Alva desniettemin bij zijn voor-nemen bleef, verzocht men hem den raadsheer van Gendt, die zich te Roermond bevond, daarmede te belasten. Op 26. Juli (ald. N° 2269/68) gaf Alva ten antwoord, dat de aangevoerde redenen hem niet hadden overtuigd en dat hij van Gendt met de inbezitneming had belast.

